



“Pandemiya sharoitida ta’lim tizmini
rivojlantirish imkoniyatlari”
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy
konferensiya

Международная научно-практическая
конференция

«Возможности развития образования
в условиях пандемии»

International scientific-practical conference
“Opportunities for the development
of education in a pandemic”

Conférence internationale scientifique
et pratique

“Opportunités pour le développement
de l’éducation en cas de pandémie”

МАҚОЛАЛАР ТЎПЛАМИ

CONFERENCE PROCEEDINGS

СБОРНИК СТАТЕЙ

“Pandemiya sharoitida ta’lim tizmini rivojlantirish imkoniyatlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya maqolalari to’plami. 2020 yil 30 sentyabr. -Buxoro: 2020. (I- Qism)

Mazkur to’plamda 2020 yil 30 sentyabr kuni Buxoro viloyati turizmni rivojlantirish departamenti va Buxoro davlat universiteti Turizm va mehmonxona xo’jaligi kafedrasini bilan hamkorlikda o’tkazilgan “Pandemiya sharoitida ta’lim tizmini rivojlantirish imkoniyatlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyaning maqolalari ifodalangan. Anjuman to’plamidan Oliy va kasb-hunar ta’limi, umumta’lim maktab o’qituvchilari, katta ilmiy xodim, mustaqil tadqiqotchi va izlanuvchilar, magistr va bakalavr talabalari, o’rta maxsus, kasb-hunar ta’limi o’qituvchilari foydalanishlari mumkin.

Mas’ul muharrirlar:

Z.S.Nurov - Buxoro davlat universiteti, Turizm va mehmonxona xo’jaligi kafedrasini mudiri, i.f.n.

Taqrizchilar:

B.N.Navro’zzoda - Buxoro davlat universiteti, Servis sohasi iqtisodiyoti kafedrasini professori,
A.Ch.Boboev - Buxoro muhandislik-texnologiya instituti, Menejment kafedrasini dotsenti, i.f.n.

Dasturiy qo’mita:

1. O.X.Xamidov - Buxoro davlat universiteti rektori, rais
2. D.Sh.Yavmutov - BuxDU Iqtisodiyot va turizm fakulteti dekani, a’zo
3. S.S.Ro’ziev - BuxDU Turizm va mehmonxona xo’jaligi kafedrasini dotsenti, a’zo
4. A.J.Abdullaev - BuxDU Iqtisodiyot kafedrasini mudiri, a’zo
5. S.U.Tojiev - BuxDU Servis sohasi iqtisodiyoti kafedrasini mudiri
6. B.N.Navro’zzoda - BuxDU Servis sohasi iqtisodiyoti kafedrasini professori
7. E.A.Farmanov - BuxDU Turizm va mehmonxona xo’jaligi kafedrasini o’qituvchisi, a’zo
8. I.O.Davronov - BuxDU Turizm va mehmonxona xo’jaligi kafedrasini o’qituvchisi, a’zo

Tashkiliy qo’mita:

1. O’. Rashidov - BuxDU prorektori
2. O.Qahhorov - BuxDU prorektori
3. G.Zaripov - BuxDU bo’lim boshlig’i
4. S.M.Muroyev - BuxDU Turizm va mehmonxona xo’jaligi kafedrasini dotsenti i.f.n.
5. S.Davlatov - BuxDU dekan o’rinbosari
6. B.Isomov - BuxDU o’qituvchisi

Mazkur to’plamga kiritilgan maqolalarning mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar, sanalarning to’g’riligiga hamda tanqidiy fikr-mulohazalarga mualliflarning shaxsan o’zlari mas’uldir.

ЗОНАЛ СИЁСАТ НИМА?

Ҳамроев Ҳ.Р.-БухДУ, доцент

Сиёсат бу давлат томонидан жамиятни бошқариш санъатидир, у ёки бу ижтимоий манфаатларни ҳимоя қилишга қаратилган ижтимоий фаолиятдир. Иқтисодий сиёсат эса Ж.М. Кейнснинг фикри бўйича «...бу давлат томонидан иқтисодиётни тартибга солишдир» [3., 5.]. Иқтисодий сиёсатнинг энг муҳим мақсади - ижтимоий йўқотишларни минимумга келтириш. Бунга эришиш учун одатий бўлиб қолган, кўп такрорланадиган ҳаракатларни тартиб билан олиб бориш зарур. Сиёсий органлар мақсадга эришиш учун вазифаларни ҳал қилишда самарали қуролни танлаб билишлари керак. Ҳозирги мураккаб замон учун давлат самарали бўлиши керак, ва у ўз фаолиятини энг яхши бажара оладиган функцияларига қаратиши керак[1]. Иқтисодий сиёсатда Ўзбекистон ҳукумати ўз имконият ва ресурсларини бир неча йўналишгагина қаратиши керак. Бу йўналишлар ичида зонал сиёсат ҳам бўлиши керак. Ўзбекистон каби режали иқтисодиётни бошидан кечирган ва ҳозирги кунда бозор иқтисодиёти қураётган давлат учун янги кишилар керак. Хорижий тажриба шуни кўрсатадики, бундай янги кишиларни, шу жумладан, тадбиркорларни, раҳбарларни эркин иқтисодий ҳудудлар(бундан кейин ЭИХ) бериши мумкин.

Зонал сиёсат термини илмий адабиётларда жуда ҳам кам учрайди [7.136-140.]. Ҳатто Россияда энг тўлиқ деб ҳисобланадиган (7000дан ортиқ термин ва тушунчани ўз ичига олувчи) иқтисодий энциклопедияда[2] ҳам зонал сиёсат термини йўқ. Ўзбекистонда ҳам бу сиёсатни ифодаловчи термин деярли ишлатилмайди. Бу эса ушбу категориянинг янгилиги ва кам ўрганилганидан далолат беради.

Дастлаб, ушбу сиёсатга яқин бўлган терминларга тўхталиб ўтайлик, булар куйидагилар:

1.Регионал (ёки минтақа) сиёсат. Давлат танлаган ривожланиш стратегиясига мос мамлакат миллий маконини тартиблашга қаратилган чора - тадбирлардан иборат. Регионал сиёсат терминологиясида аниқ ажратилган иккита кутб - “марказ” ва “периферия” мавжуд[2.476., 4., 8.]. Бу сиёсат мана шу кутблар ўртасидаги ҳамда қўшни территориялар ўртасидаги манфаатларни зид келиб қолиши оқибатида вужудга келадиган келишмовчиликларни юмшатишга алоҳида эътибор беради. Ўрни келса мамлакат иқтисодиётининг умумий самарадорлигига зид тарзда, компромиссга бориб у - ёки бу муаммо ҳал қилиниши мумкин. Бошқача қилиб айтганда, иқтисодий оқилоналик

ижтимоий оқилоналикка бўйсуниб қолади. Зонал сиёсат эса унинг акси, яъни муаммони ҳал қилишда асосан иқтисодий оқилоналик нуқтаи – назаридан ёндошилади.

2. Худудлаштириш. Бу кўпроқ географик тушунча бўлиб, яхлит бир мамлакатни нисбатан аҳамият жиҳатдан бир - бирига яқин бўлган бўлақларга бўлиш тушунилади. Биз ўрганадиган категория география билан алоқаси кам бўлиб, у асосан макроиқтисодий тушунчадир (“зоналаштириш” эса худудлаштиришнинг синоними деб ҳисоблаш мумкин). Биз худудлаштириш терминини микродаражада худуд яратиш жараёнида қўллаш мақсадга мувофиқ, деб ўйлаймиз ва шу жараёнларни тушунтиришда ишлатганмиз. Зонал сиёсат эса бошқачароқ жараёндир.

3. Саноат сиёсати. Индустириал (ёки саноат) сиёсатини эса миллий манфаатлар нуқтаи назаридан бизнес ривожини рағбатлантириш асосида иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини оширишга қаратилган давлатнинг чора – тадбирлари шаклида тушуниш мумкин. Бу сиёсат миллий иқтисодиётда мавжуд бўлган нисбий устунликларни реализация қилишга хизмат қилади, мамлакатда ишлаб чиқаришнинг нисбатан юқорироқ технологик усулини шаклланишига кўмаклашади. Аммо, бу сиёсат ўз номи билан индустириал жамиятга характерли ёки индустириал жамият куриш учун асқотади. Ўз эътиборини биринчи навбатда саноат ва бошқа индустириал тармоқларини жадал ўстиришга қаратилган бўлади. Бундан ташқари, у постиндустириал жамият учун анахронизм бўлган давлат тадбиркорлигига катта ўрин беради. Зонал сиёсат эса, бизнинг фикримизча, асосан постиндустириал жамиятнинг мевасидир. Шундан келиб чиққан ҳолда биз “зонал” терминига тўхталдик. Бу сиёсатни номлашда энг тўғри келадиган термин – “зонал” термини деб ҳисоблаймиз.

Зонал сиёсат – бу мамлакатда ЭИХларни яратиш бўйича ҳамда регион, тармоқ, соҳа ва алоҳида корхоналарнинг потенциални чуқур ўрганиб, ушбу потенциални реализация қилиш тизимини ишлаб чиқиш бўйича давлатнинг олиб борадиган чора - тадбирлар мажмуаси бўлиб, унга мамлакатда цақланган меҳнат тақсимотини самарали ривожланишини режалаштиришнинг бир куроли, деб қараш керак. Мамлакатда мавжуд ресурсларни самарасиз ишлатилаётган соҳа, тармоқ ва регионлардан жуда самарали ишлатиб бўладиган соҳа, тармоқ, регионга оқишига кўмаклашувчи восита деб қараш зарур. Зонал сиёсат мамлакатда ЭИХлар эркин ва самарали фаолият юритиш учун умумдавлат миқёсида шароитни яратишга хизмат қиладиган сиёсатдир, бунинг учун эса, бизнинг фикримизча:

- мамлакатда ишловчан, самарали норматив хужжатларни ишлаб чиқиши зарур;
- худудлар яратишнинг умумий тамойил ва шарт-шароитларини ишлаб чиқиши керак;
- худудни ташкил этиш ва ликвидация қилиш тартибларини белгилаши керак;
- солиқ солиш ва солиқ имтиёзлари тизимини белгилаши керак;
- валюта тартибини аниқлаб бериши керак;
- ўзаро ҳисоб- китоблар тартибини белгилаши керак;
- божхона чегаралари ва тартибини белгилаб бериши керак;
- бўлиши мумкин бўлган негатив оқибатларни бартараф этишнинг иқтисодий механизминини яратиши керак;
- худудда молия - кредит сиёсатларининг тамойилларини белгилаш керак;
- хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг иқтисодий механизмларини ишлаб чиқиши керак.

ЭИХларни яратиш тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, уларни ўзига хослиги кўплаб омилларга боғлиқ: ташкил этиш хусусиятлари, бошқаришнинг иқтисодий ва ҳуқуқий механизми, жойлашган мамлакат ва регионнинг географик муҳити, худуд типи, майдоннинг катта-кичиклиги ва ҳоказолар. Аммо, ЭИХнинг мувофақиятли фаолияти, биринчи навбатда давлат олиб бораётган зонал сиёсатга боғлиқ, деб ҳисоблаймиз. Бундан ташқари, пухта олиб бориладиган зонал сиёсат мамлакат иқтисодиётини барқарорлашишига жуда катта ёрдам беради, хориждан катта миқдорда инвестицияни оқиб келишига имкон беради, мамлакатнинг экспорт потенциалини оширишга олиб келади.

ЭИХ яратиш мамлакатнинг иқтисодий рақобатбардошлигини оширишнинг синалган ва энг самарали қуролидир. ЭИХ - бу мамлакатнинг имижи ҳам. ЭИХлар ҳатто ёмон фаолият юритган тақдирда ҳам мамлакатни либераллашувига хизмат қилади. ЭИХга оқилона ёндошилганда, унинг фаолият юритиш механизмларини чуқур ўрганилиб, сўнгра оқилона жорий этилганда, у мамлакат иқтисодиётини сифат жиҳатдан юқорироқ даражага олиб чиқиш имконига эга. ЭИХ қайси мамлакатда, унинг қайси регионда яратилмасин, у ижтимоий лойиҳалардир. Худудни яратиш нафақат худуд учун қўшимча даромад келтиради, балки бутун мамлакат учун турли шаклда фойдали қайтим беради, жумладан:

- хорижий инвесторлар билан мулоқот қилишга имкон берувчи фирмалараро коммуникацияни яратади;
- иқтисодий маданиятни, шу жумладан, тадбиркорлик маданиятини халқаро даражага кўтаради;
- ҳудудда янгича ишлаётган мутахассис кадрлар илғор тажрибани ўзлаштириб, секин – аста уни ҳудуддан ташқаридаги корхоналарга ҳам ёядилар;
- мамлакатдаги инфраструктуранинг фойдали иш коэффициенти кўтарилади;
- мамлакатда рақобат самарасини беради, яъни ҳудуддаги корхоналар ҳудуддан ташқарида жойлашган корхоналарни ўзлари билан рақобат қилишга мажбур қилади;
- “Тадбиркорлик сифати самараси” ни беради, яъни ЭИХ атрофида халқаро стандартлар таркиб топади, ривожланади (маҳсулот сифати, инфраструктура даражаси, бизнес муносабатларида, профессионал менежмент масалаларида).

Хуллас, ЭИХлар фаолияти нафақат алоҳида регион иқтисодиёти, балки бутун мамлакат иқтисодиёти тараққиётини жадаллаштиришга қаратилган. Шунинг учун ҳам ЭИХлар яратиш регионал муаммо эмас, бутун мамлакатнинг муаммосидир.

Ривожланган мамлакатларда ЭИХлар яратишда яна бир муҳим мақсад - юқори технологияли ва илм кўп талаб қиладиган ишлаб чиқаришларни ривожлантириш ҳамда кадрлар ва интеллектуал потенциалдан фойдаланиш асосида илмий - ишлаб чиқаришнинг территориал тузилмаларини ривожлантириш базасида инновацияни рағбатлантиришдан иборатдир. Бунинг учун «технопарк», «технополис» шаклидаги ЭИХ қўлланилади. Халқаро молиявий муолажаларга хизмат қилиш мақсадида оффшор ҳудудлари ташкил этилади[6]. Ривожланаётган мамлакатларда зонал сиёсатдан нисбатан бошқача мақсадлар кўзланади: хориждан капитал, илғор технологияни жалб қилиш, замонавий менежмент, маркетинг, бизнес бўйича тажрибани қўлга киритиш, иш кучини сифатини яхшилаш, валюта ишлаш каби мақсадлар устуворроқ бўлади. Ривожланаётган мамлакатларда ҳудудлар яратишдан муҳим аҳамиятга эга бўлган мақсадларга яна қуйидагиларни киритиш мумкин: экспорт ишлаб чиқариш ва импортни ўрнини босувчи маҳсулот ишлаб чиқаришни рағбатлантириш, валюта тушумларини кўпайтириш, ички бозорни озиқ-овқат ва саноат товарлари ҳамда социал-иқтисодий хизматлар билан бойитиш, қишлоқ хўжалиги инфраструктурасини ривожлантириш, туризм, дам олиш, қимор базасини ривожлантириш, илм

кўп талаб қилувчи юқори технологияли ишлаб чиқаришларни рағбатлантириш кабилардан иборат.

Иқтисодий тараққиёт жиҳатдан унчалик яхши ривожланмаган мамлакатлар учун зонал сиёсат хорижий капитал, илғор технология ва бошқариш тажрибасини жалб қилиш, экспортни рағбатлантириш, бандликни ошириш, кадрларни тайёрлаш, валюта ишлаш қуроли сифатида қаралади.

Ўтиш даври иқтисодиёти давлатларида зонал сиёсат кўплаб муаммоларни ҳал қилишга қаратилган бўлади[7.138.]. Шунинг учун бизнинг фикримизча, зонал сиёсат бу давлатларда иқтисодий сиёсатнинг ўта муҳим бўлган қисмидир ҳамда уни структура, илмий - техника, саноат, регионал сиёсатлар билан бирга олиб қараш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз. Айниқса зонал сиёсатнинг регионал сиёсат билан бирлиги муҳимдир. Чунки уларнинг натижаси бир-бирига тескаридек кўринади (лекин оқилона, бир-бирини тўлдирувчи сиёсат олиб борилганда жуда яхши натижа бериши мумкин).

Зонал сиёсатнинг бош вазифаси – жамиятни, шу жумладан, иқтисодиётни либераллаштириш жараёнини қайси тармоқда, қайси соҳа ва регионда қай тарзда, суръатда ва йўсинда олиб боришни аниқлашдан иборат. Чунки жуда мураккаб жараён бўлган либераллаштириш бир акт билан, ҳамма жойда ва соҳада бир тарзда боради, деб ўйлаш утопиядир. Бундан ташқари, кейинги бир неча минг йиллар давомида тоталитар муҳитда яшаган кишилар осонгина эркинликни қабул қилади, деб ўйлаш ҳам утопиядир. Шунинг учун ҳам миллатда бу жараённи стихияли тарзда содир бўлмаслиги учун пухта ўйланган чора – тадбирлар тизимига, яъни зонал сиёсатга эга бўлиши керак. Ўзбекистон каби собиқ социалистик мамлакатларга келадиган бўлсак, бу жамиятлар нафақат узок вақт тоталитар тизимда яшаган, балки тоталитаризмнинг ёмон кўринишларидан бири бўлган социализмни бошидан кечирган. Унинг оқибатида эркинлик инстинктлари анча сусайиб қолган. Шунинг учун жамиятни, шу жумладан, иқтисодиётни либераллаштириш осонлик билан, силлиққина, қаршиликсиз, курашсиз кечмайди. Жамият ҳаётини либераллаштиришда синалган қурол – ЭИХ бўлганлиги учун, бу қуролни ишлашига шароит яратиш, унинг ижобий ютуқларини бутун жамиятга тарқатиш, мамлакатнинг қайси ҳудудида, қайси соҳа ва тармоғида либераллаштиришнинг қай бир унсурини киритишни аниқлаш зонал сиёсатнинг вазифаларидан ҳисобланади.

ЭИХлар жаҳон бўйича жуда тез тарқалаётганлиги натижасида, у махсус товарга айланиб бормоқда. Бу товарни реализацияси эса ҳар қандай товар сингари талаб ва таклиф динамикасига боғлиқ. Бунда инвестициялаш

тўғрисида қарор қабул қилиш жараёнида инвестор билан ҳудуд манфаатларининг келишуви жуда муҳим аҳамият касб этади. Қарор қабул қилиш ёки қилмаслик у ёки бу ЭИХнинг тақдирини, ҳудуд фаолиятининг муваффақияти ёки муваффақиятсизлигини охир – оқибат белгилайди. Шу боис зонал сиёсатнинг кейинги муҳим вазифаси мамлакатда мавжуд ЭИХларнинг мамлакат ичида ва мамлакатдан ташқарида яхши номга эга бўлиши учун қайғуриши, яъни уларнинг имижини сақлаб туриш ва кўтариш устида бош қотириши керак.

Демак, давлатнинг зонал сиёсат билан шуғулланадиган идоралари мамлакатдаги мавжуд ЭИХларнинг имижини яхшилаш учун шу борада доимий равишда иш олиб боришлари керак. Хулоса қилиб, шунни айтиш мумкинки, ЭИХларни яратиш мамлакат миллий ривожланиш стратегиясининг муҳим таркибий қисми бўлиши керак. Бунинг учун пухта ўйланган зонал сиёсат ишлаб чиқилиши керак.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

Алексеев С.С. Власть и экономика. Радикальная экономическая реформа: истоки, проблемы, решения.- М., 1999г.

Большая экономическая энциклопедия. - М.:Эксмо, 2007.- 816с.

Бункина М.К., Семенова А.М., Семенов В.А. Макроэкономика: Учебник. - 3-е изд. М.: Издательство “Дело и сервис”, 2000.- 512с.

Ганиев Б., Ахмедов Т. Актуальность региональной политики в республике Узбекистан. //Ж: Экономическое обозрение. - 2005г., N 1, стр. 26-30.

Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. М. 1999г. - 352с.

Семенов Г. Развитие свободных экономических и оффшорных зон. //Ж: Росс. Экон. журн. - 1995- № 11 34-44 с.

Смородинская Н., Капустин А. Свободные экономические зоны: мировой опыт и перспективы. //Ж: Вопросы экономики. - 1994г. № 12.- 126-141с.

Солиев А.С., Ахмедов Э.А., ва бошқ., Минтақавий иқтисодиёт., Т.: Университет, 2003. - 53 б.

РОЛЬ ТУРИЗМА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ

Исомов Б.С.-БухДУ

Сегодня туризм как стратегическая сфера может способствовать достижению целей устойчивого развития и должен эффективно использоваться для обеспечения экономического роста и сокращения уровня безработицы. Основные цели и задачи развития сферы туризма согласно

Мундарижа / Content / Содержание

Зонал сиёсат нима? Ҳамроев Ҳ.Р.-БухДУ, доцент	2
Роль туризма в развитии экономики страны Исомов Б.С.-БухДУ	7
Problems and prospects for the development of pilgrim tourism in Uzbekistan Jurayev Abror Turobovich, PhD Vice-Rector, Docent, Faculty of Economics and Tourism, Bukhara State University, Uzbekistan. e-mail: a.t.juraev@buxdu.uz, +998907150315 Tajibayev Shokhrux Maqsudovich Student, Faculty of Economics and Tourism, Bukhara State University, Uzbekistan e-mail: ShoxruxTojiboyev0496@gmail.com. +998914048422	12
Тўдакўл сув ҳавзасида туристик ҳудуд яратиш масалалари Ҳамроев Ҳ.Р., Бух.ДУ доценти	18
Система образования в условиях пандемии. Муҳидов Ҳ. Региональный центр ППиПК работников СНО Бухарской области	21
Hotel staff professional development and sample plan of training program Khalimova Nigina Jafarbekovna Master student of Economy and Tourism faculty, BSU Aminova Niginabonu Baxriddinovna Bachelor student of Economy and Tourism faculty, BSU	24
Milliy hunarmandchilik brendini yaratishning turizmni rivojlantirishdagi iqtisodiy ahamiyati Ro`ziyeva Gulinoz Fatilloeyvna. Buxoro davlat universiteti “Turizm va mehmonxona xo`jaligi” kafedrası o`qituvchisi gulinozr@mail.ru	28
Favqulotda vaziyatlarda turizmni rivojlantirish dolzarbligi Tadjibaev M.B. BuxDU, Turizm va mehmonxona xo`jaligi kafedrası o`qituvchisi	36
Интегрированный подход к обучению в образовательном процессе Раупова И.М. Бухарский архитектурно технологический институт	38
Таълим – тарбия ва миллий маданиятнинг уйғунлиги Раупова И.М. Бухоро муҳандислик технология институти	42
Пандемия шароитида хорижий тилларни ўрганишнинг аҳамияти Қутлиева М.Г. Бухоро Давлат Университети	45
Ingliz tili darslarini tashkil etishda inovatsion texnologiyalardan foydalanishning dolzarbligi Haydarova Mubina. Buxoro shahar 10- maktab o`qituvchisi	48
Формирование компетенций у учащихся на уроках чтения Аббосова М.Ҳ. Учительница школы № 1 г.Бухары	50
Дидактическая игра-как педагогическое явление Рузиева Зебинисо Саматовна заместитель директора по УВР, город Бухара 36 –СОГШ	53
Inqirozli vaziyatlarda ta'lim tizimida innovatsion uslublarni ishlab chiqishning zaruriyati Bakayev Z., Avezov T. Buxoro viloyat XTXQTUMO hududiy markazi	55
Проблемы обучения учащихся в условиях чрезвычайных ситуаций Ҳакимова Д.А. Учительница школы № 1 г.Бухары	58
Darslarda hamkorlik - o`qitish texnologiyalaridan foydalanish Murtazaeva Z. Buxoro shahar 1-o`rta umumiy ta'lim maktabi	61
Приоритетные направления теоретического и практического развития туризма Файзиева С. К. БухГУ. Кафедра «Туризма и гостиничного хозяйства»	63